

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ BAĞLAMINDA MEDYA VE TERÖR OLGUSUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Murat ÖZGEN*

Abstract

Freedom of opinion has been the subject of mankind, especially, from the end of the Middle Age up to present. In the historical process development of western civilization has depended thinking ability and activity. Nowadays, responsibility and freedom of opinion are considered together and they complete each other. From this point of view, media has a great effect on social affairs and that's why must be responsible against society. In many countries, especially in the West, media has been limited judicially in some aspects in order to make clear the "market place of opinion". Media be aware of its own duty and importance against terrorism. In the article, media affair and need of society are evaluated from the point of view of freedom of opinion.

Key Words: Freedom of opinion, public's right to know, media and terrorism.

---

* Doç. Dr. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi.

.....

Düşüncelerin ifadesi ile bunların “eyleme” dönüşmeleri arasında fark olduğu herkes tarafından kabul edilen bir gerçektir. Unutulmaması gerekir ki, insanoğlu doğadaki tüm canlıların ötesinde düşünme ve bu düşüncesini gerçekleştirme yetenek ve azmine sahiptir, kısaca belirtmek gerekirse önceden tasarlayarak bir düşünceyi “kuvveden fiile çıkarma” özelliği insana mahsustur.

Dünya üzerindeki medeniyetlerin tarih ve gelişme çizgileri incelendiğinde, bunların her birinin, kendinden sonra gelen uygarlık için bir basamak taşı olduğu rahatlıkla görülür. Tarihsel olarak, batı düşünce sisteminin gelişme çizgisine bakıldığında denilebilir ki bu, tez-antitez-sentez ilişkisi içinde ifade edilebilecek bir süreçtir. Dolayısıyla bir fikrin karşıtını savunmak ve ona antitez olacak bir düşünceyi ifade etmek, genel olarak gelişmenin ya da bunun ötesinde *statu quo*'yu değiştirmenin demokratik bir yolu olarak da algılanmalıdır.

Diğer yandan, konumuz açısından bakıldığında, medyamızda ortaya konulan bazı fikirlerin, toplumda önemli sıkıntılara neden olabilecek türden olduğu gerçeğini de gözden kaçırmamak gerekmektedir. Bir yazısında konuyla ilgili olarak, Prof. Dr. Ahmet Arslan şu görüşe yer veriyor:

“Düşünce özgürlüğünün sınırsız olma talebi, sorumsuz olması talebini içermez. Düşüncelerin özgür olması demek, onların bizim irademiz, aklımız, sağduyumuzdan bağımsız olması demek değildir. Eyleme dönüşmek isteyen düşünce, eyleme dönüşme imkanına ve hakkına sahip düşünce olmalıdır.” (Arslan 1995: 18)

Medya açısından bakıldığında, “düşünceyi ifade özgürlüğü”nün sınırı ne olmalıdır tartışmasının temellerinin, iletişim araçlarının tarihi kadar eski olduğu açıkça görülür. Nitekim, insanlık tarihi açısından önemli bir kırılma noktası olan Büyük Fransız Devrimi de, fikir özgürlüğü kavramına değer vermiş ve bununla ilişkili olarak 1789 tarihli “İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi”nin 11. maddesinde şu hükümler yer almıştır:

“Düşünce ve kanaatlerin özgürce iletilmesi insanın en değerli haklarından biridir: Her yurttaş özgürce konuşup yazabilir ve basım yapabilir, yalnız yasa da öngörülen hallerde bu özgürlüğün kötüye kullanımından sorumludur.” (Inceoğlu 1994b: 97-98)

Burada görülmektedir ki, bir özgürlük ve devrim hareketi sonucunda meydana getirilmiş olan önemli bir bildirmede “düşünceyi ifade özgürlüğü”nün serbestisi kadar sınırları da belirlenmeye çalışılmıştır. Nitekim, 1789’da İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi’nin 11. maddesinde belirtilen bu “*kötüye kullanma*” kavramı çok daha açık ve belirgin hale getirilmek amacıyla, 1881’de Fransız Basın Kanunu’nda tanımlanmış olup, söz konusu edilen bu yasa üzerinde çeşitli değişiklikler yapılmasına karşın, halen yürürlükte dir. (Inceoğlu 1994b: 98)

Düşünceyi ifade özgürlüğü ve bunun sınırlarıyla ilgili bir başka örnek ise, İtalya’dan verilebilir. “1 Ocak 1948’de yürürlüğe giren İtalyan Anayasası’nın 21. maddesi ifade özgürlüğünü garanti altına alırken, diğer yandan da şüphesiz bu özgürlüğün sınırlarını da koymuştur. 1948 Yılı nın Basın Yasası, gazetecilik mesleği ile ilgili normları belirtir: Gizlilik hakkını düzenler, manevi standartları

korur, cevap verme, iftira ve onur kırıcı yayın hakkını ve editörlerin cezai sorumluluğunu düzenler.” (İnceoğlu 1994b: 147)

Batıdan verilebilecek diğer bir örnek ise ABD kaynaklıdır. Burada yapılacak tanımlama aynı zamanda, medyada “düşüncüyü ifade özgürlüğü”nün sınırlı mı yoksa sınırsız mı olacağı, ayrıca bunun ne şekilde çerçevesinin çizilebileceğine ve hangi koşullarda nasıl kullanılacağı sorusuna bir açılım getirecek nitelikte olması bakımından da önem taşımaktadır.

“1804’de New York ile başlayarak eyaletler, ayrı ayrı federal iftira yasaları çıkarmaya başlamışlardır... iftira yasaları, Anayasa’nın en önemli mimarlarından biri olan James Wilson tarafından şu şekilde hazırlanmıştır: Basın özgürlüğünden kastedilen şey, buna... bir baskının olmaması gereğidir, fakat her yazar hükümetin güvenliği ya da yararına, ya da kişinin güvenliği, karakteri ve malına saldırıldığında sorumludur.” (İnceoğlu 1994b: 11-12)

ABD’deki uygulamanın detayına inildiğinde görülecektir ki, Amerikan Yüksek Mahkemesi’nin çeşitli tarihlerde aldığı kararlar, basın özgürlüğünün kısıtlanması yönünde de işletilmiştir. 1791 tarihli ABD Anayasası ilk değişiklik maddesinde yer alan “kongre ...söz ve basın özgürlüğüne aykırı yasa yapamaz” hükmüne karşın, Amerikan Yüksek Mahkemesi çeşitli tarihlerde sonuçlanan davalarda, açık ve halen var olan (clear and present danger) bir tehlike karşısında basın özgürlüğünün askıya alınmasının ABD Anayasa’sına aykırı olmadığı yönündeki bazı kararları yürürlüğe sokmuştur (Schenck vs. US, 249 US 471, 1919) (Note vs. US 290, 1961). (İnceoğlu 1994a: 52)

Buradaki örneklerden de anlaşılacağı gibi, demokrasi ve fikir özgürlüğünün sağlam temellere oturduğu varsayılan batı ülkelerinde “düşünceyi ifade özgürlüğü” açısından bazı kısıtlamalar bulunmaktadır. Bu tür kamusal alanla ilişkili her yetkide olduğu gibi, bunun sınırları çizilerek yetkiye sorumluluk ögesi eklenmiştir. Doğal olarak, sorumluluk olmadan yetki olmaz ve olmamalıdır.

Ülkemizde basın özgürlüğü, 1982 Anayasası'nın 28. maddesinde belirlenen esaslar çerçevesinde anayasal bir koruma şemsiyesi altına alınmıştır. Buna göre Anayasa'mızın 28. maddesinin başlangıç cümlesi şu şekilde düzenlenmiştir:

“Basın hürdür, sansür edilemez.” Anayasa'nın 26. maddesi ise “Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti” ile ilgilidir. Buna göre:

“Herkes düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir...” Ancak yine aynı maddede batıdaki örneklerinde olduğu gibi, bir düzenlemeye gidilerek bazı sınırlamalar konması gereği duyulmuştur. Bu sınırlamalarla ilgili olarak, 26. maddenin ikinci paragrafında şu hükümlere yer verilmiştir:

“Bu hürriyetlerin kullanılması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğince uygun olarak yerine getirilmesi amaçları ile sınırlanabilir.”

Diğer yandan basın özgürlüğünü düzenleyen Anayasa'nın 28. maddesinin ilerleyen hükümlerinde de bu özgürlüğün hangi koşullar altında kısıtlanabileceği konusu ele alınmıştır.

Açıkça görülmektedir ki, gerek batı demokrasilerinde gerekse ülkemizde, düşünceyi ifade özgürlüğü kavramı anayasal güvenceyle donatılmıştır. Böylece, özgürlükler korunurken aynı zamanda da kamu vicdanının rahatsız edilmesi önlenmeye çalışılarak, gerek kişilik ve gerekse kamusal haklar belli bir koruma şemsiyesi altında toplanırken, bu özgürlüklerin kamusal alanda ne şekilde kullanılacağı ise, o ülkenin geçerli olan koşullarına göre şekil kazanmaktadır.

Ne var ki, zaman zaman dünyada ve ülkemizde terörizm karşısında medya anlaşılmaz bir nedenle edilgen bir rol üstlenebilmektedir. Günümüzde medya, bu konuda üzerine düşen sorumluluğun bilincine vararak, önceliklerini ve sorumluluklarını yeniden gözden geçirmek zorundadır. Kamunun gerekli gereksiz her şeyi bilmesi zorunlu mudur? Bu sorunun cevabını zaman içinde ortaya çıkan sorunlar ve çözümsüzlükler bağlamında değerlendirmek en akılcı yoldur.

Sözgelimi, güvenlik güçlerinin almış oldukları önlemlerin ve yaptıkları çalışmaların basın ve yayın organlarında en ince detayına kadar seyirciye gösterilmesi gibi yanlış tutum ve davranışlar güvenlik önlemlerinin boşa çıkması sonucunu verecektir. Böyle bir habercilik anlayışı, hiçbir zaman kamu hizmeti olmayıp, kamusal önem taşıyan bir sırrın açığa vurulması ve kamu yararının zedelenmesi anlamına gelecektir. Diğer yandan terörizm hareketlerinin basın yayın organlarında aşırı dikkat çekici biçimde verilmesinde de medya organlarının zaman zaman hatalı davranışları görülmektedir.

Sonuçta, aklı başında pek çok kişi, -özellikle gençler- kendi varlıklarını tehlikeye atan terörist tehdidin gerçek yapısını

anlayamamaktadırlar. Böylesi bir durumda siyasi liderlerin ve güvenlik güçleri yöneticilerinin terör karşısında, etkinliği olan kalıcı bir düşünsel ortam geliştirmeleri de güçleşmekte; bundan dolayı da sürekli olarak özgürlükle güvenlik arasında bir dengenin kurulması zorunlu olmaktadır. Önemli bir gereksinimi karşılamaları dolayısıyla, gerek basın organları, gerekse diğer kitle iletişim araçları uluslararası terörizm ile yıkıcılık karşısındaki tutumlarını yeniden değerlendirip, gözden geçirmelidirler. (Chalfont 1979: 11)

Burada anlaşılması gereken, terörizmin doğrudan doğruya sebebi teröristler ise, dolaylı sebebinin de terörizmi destekleyen ve hoşgörü ile karşılayan ülke ve rejimler olduğudur. Bu nedenle kitle iletişim araçları, teröristler için daha az faydalı hale getirilmek zorundadır. Doğal olarak burada kamusal bir alanı kullanan medya yöneticilerine de önemli görevler düşmektedir. Son tahlilde belirtmek gerekirse, “düşünceyi ifade özgürlüğü” beraberinde sorumluluk boyutunu da getirir. Bunun, belirli çerçeveler dahilinde, medyanın kendi kendini kontrol etme mekanizmalarıyla sağlanması ise en sağlıklı ve akılcı yoldur. Ancak buradan medyanın zorunlu bir takım yasal uygulamalardan muaf tutulması anlamı da çıkarılmamalıdır. Medya, “dördüncü güç” olarak “denetleme” yetkisini üzerinde toplarken kamusal bir görevi yerine getirdiği gerçeğini de gözden kaçırmamak durumundadır.

Kaynakça

- Arslan, Ahmet (1995). “Düşünce Özgürlüğünün Sınırı Nereden Geçer?”, Milliyet, 17.Mayıs.
- Chalfont, Lord (1979). “The Climate of Opinion”, Terrorism and the Media, The Jonathan Institute.

-İnceoğlu, Yasemin Giritli (1994a). ABD'de Medya, Der Yayınları:152, İstanbul.

-İnceoğlu, Yasemin Giritli (1994b). Çeşitli Ülkelerde Medya, Der Yayınları:132, İstanbul.